

Admiral  
BRANKO MAMULA

## *Osnovna obilježja Titove strategije oružane borbe*

U ovo vrijeme mnogi — više nego ikad, u nas i širom svijeta — govore i pišu o Titu kao vođi revolucije, dosljednom marksisti i istaknutom političaru, darovitom vojskovođi i priznatom državniku, tvorcu pokreta nesvrstanosti i upornom borcu za mir i progres u svijetu. Osvjetljava se njegov lik i revolucionarno djelo, što će se činiti i ubuduće, ali će ostati i mnogo neiskazanog, iz prostog razloga što je riječ o burnom životnom putu i grandioznom djelu. U tome čovjeku, geniju ovoga stoljeća, akumuliralo se odveć mnogo vrlina, a njegovo djelo u cjelini veliko je i univerzalno, pa se teško može raščlaniti na pojedine oblasti ljudskog stvaralaštva. Kada je riječ o vojnom djelu, njegov vjerni saborac Edvard Kardelj je rekao da »Tito nikada nije bio samo vojnik, a da istovremeno nije bio i političar, i nikada nije bio samo političar, a da istovremeno nije bio i vojnik«.

Genezu Titovog vojnog stvaralaštva moguće je pratiti iz njegovih uočiranih marksističkih analiza u vezi sa temama borbe protiv fašizma, iskustava iz nacionalnooslobodilačkog rata u Španiji, pripreme Partije i Narodnog fronta za odbranu zemlje itd. Ipak, sva veličina i raskoš njegovog genija kao stratega revolucije dolazi do punog izražaja na početku NOR-a naših naroda i narodnosti.

Kada su, sudbonosne i prelomne 1941. godine, fašistički zavojevači porobili skoro čitavu Evropu, kada je Engleska, poslije Denkerka, trpjela strahovite vazdušne napade, a SAD, očividno nespremljene za rat, bespomoćno pratile zbivanja u svijetu, kada su

fašističke divizije silovito krenule »nach osten« protiv tada jedine socijalističke zemlje — Sovjetskog Saveza — u srcu takve Evrope našao se čovjek koji je podigao jedan mali, okupirani, ali nepobijeđeni narod na opštenarodni ustanak protiv fašističkih zavojevača. Bio je to Josip Broz Tito.

Vojni teoretičari mogli su samo zaključiti da se radi o utopističkom potezu avanturiste. Sa čisto vojničkog stanovišta gledano, oni su mogli biti u pravu, jer taj vojskovođa nije raspolagao snagama i sredstvima, a to znači vojskom, što je osnovni preduslov za vođenje oružane borbe. S druge strane, nasuprot njemu su stajale do zuba naoružane snažne okupatorske formacije, ushićene dotadašnjim lakim pobjedama na bojištima širom Evrope, i brojne kvislinške snage koje je okupator uspio, ili će ubrzo uspjeti da veže za svoje ciljeve.

Slično su mislili i manje ili više dobronamjerni lideri komunističkih partija porobljenih zemalja Evrope, pa i oni koji su davali direktive iz Kominterne, ondašnjeg centra za rukovođenje komunističkim pokretom u svijetu, tim prije što se Titova koncepcija vođenja oružane borbe, odnosno njegova vojna strategija, od samog početka nije poklapala sa iskustvima iz borbi na barikadama u Pariskoj komunī, niti onima iz Velikog oktobra, nije se vezivala za velike gradove i oslanjala samo na avangardu, već je izašla na najširi teren i računala na snagu naroda spremnog da se bori za nacionalno i socijalno oslobođenje.

Ni vođe Antihitlerovske koalicije u ono vrijeme nisu vjerovale u uspješan tok i, pogotovu, ishod opštenarodnog ustanka u Jugoslaviji, a nekima to nije ni išlo u račun, pa su insistirale na organizovanju otpora okupatoru u vidu lokalnih akcija diverzantskog karaktera, ili čekanja »na bolje dane«, kada će oni našem narodu donijeti slobodu na bajonetima svojih trupa, a time obezbijediti svoje interese.

Ali, Tito je uz sebe imao tradicionalno slobodoljubivi narod, koji se vijekovima grčevito borio za slobodu i opstanak na balkanskoj vjetrometini. Taj narod je svoju slobodu ne jedanput sopstvenom krvlju platio. Aprilskih dana 1941. tuđom krivicom je okupiran. Ali, s tim se nije mirio, već je bio spreman da, kao i uvijek u sličnim situacijama, krene u borbu za slobodu, protiv omraženog fašističkog zavojevača i njegovih slugu. U toj borbi Tito se sigurno oslanjao na relativno malobrojne, ali dobro organizovane i čvrsto zbijene redove KPJ i SKOJ-a, čiji su članovi bili spremni na najveća odricanja, žrtvovanje i podvige, na »juriše na nebo« u borbi za slobodu i svijetle

komunističke ideale. Narod i Partija bili su ona neprocjenjiva snaga koju je Tito, u svojoj marksističkoj procjeni, uočio i pokrenuo u oružanu borbu, a koja je u ukupnom proračunu odnosa snaga — izvedenom prema drukčijem, Titovom metodu — nadmašivala okupatorske i kvislinške do zuba naoružane i opremljene vojne formacije. Tokovi i ishod narodnooslobodilačkog rata ubjedljivo su dokazali da je Tito bio potpuno u pravu. Snaga naroda bio je osnovni faktor na koji se Tito oslanjao prilikom procjenjivanja i odlučivanja. Iz toga je nastala originalna Titova vojna strategija, koja je pred sobom imala jasno postavljen cilj — pokrenuti sve naše narode i narodnosti u opštenarodni oslobodilački rat radi protjerivanja okupatora i pobjede nad kvislinzima svih boja, te obezbjeđenja potpunog nacionalnog i socijalnog oslobođenja, oslanjajući se pri tome isključivo na sopstvene snage. Tako se u srcu Hitlerove tvrđave otvorio novi front borbe protiv fašizma, s kojim će za sve vrijeme rata morati i te kako računati i sile osovine i saveznici. Time naš narodnooslobodilački rat nije bio ničiji dodatni pokret otpora, niti diverzantski ešelon, već samostalan i snažan vojno-politički faktor, naš prostor jedno od svjetskih ratišta, a Jugoslavija ravnopravan partner u Antihitlerovskoj koaliciji, jer je svojom borbom oslobađala sopstvenu nacionalnu teritoriju i bitno olakšavala položaj savezničkih snaga na svjetskim frontovima.

Titova vojna strategija bila je specifična i originalna, a morala je takva i biti zato što su bili specifični uslovi u kojima je nastala i primjenjivana, inače ne bi urodila plodom.

Koja su bitna svojstva te strategije?

*Cijela Jugoslavija je predstavljala jedinstveno ratište*, što je proizilazilo iz strategijskog cilja Partije — da se, na platformi borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika, okupe sve rodoljubive i napredne snage svih naših naroda i narodnosti, dakle najšire mase svih radnih slojeva društva, i to na cjelokupnom prostoru Jugoslavije. To je omogućavalo da se neprijateljske snage što više razvuku i da im se, primjenom taktike brzih manevara i iznenadnih napada na njihova najslabija mjesta, nanose što veći gubici.

*Strategijsko težište bilo je u vangradskim područjima*, što je bilo suprotno iskustvima iz dotadašnjih revolucionarnih ratova i konceptu Kominterne, prema kome je težište revolucije trebalo da bude u gradovima i industrijskim centrima. Tito, pak, na osnovi sopstvenih procjena naše situacije, za težište oružane borbe i ustanka, posebno u početnom periodu NOR-a, bira vangradska područja. To je proizilazilo iz koncepta opštenarodnog ustanka i iz opšteg odnosa vojnih

snaga, koji je u prvim fazama rata bio izrazito nepovoljan za ustanike, te je zbog toga bilo nužno izbjegavati odlučujuće sudare kako ne bi došlo do poturanja relativno malobrojnih i slabo naoružanih partizanskih jedinica pod udare daleko nadmoćnijeg neprijatelja, koji je bio koncentrisao svoje glavne snage u gradovima i na glavnim komunikacijama. To nikako ne znači da je borba u gradovima bila zapostavljana. U njima su stalno izvođene diverzije, prepadi i sabotaže; oni su za sve vrijeme narodnooslobodilačkog rata služili kao izvor kadrova i boraca; u njima je organizovan svestran ilegalni rad; iz njih su dopremana raznovrsna materijalna sredstva za snabdijevanje i zbrinjavanje partizanskih jedinica i naroda. Razvojem ustanaka i narastanjem Narodnooslobodilačke vojske borba za gradove postajala je sve intenzivnija.

*Težište dejstava u operacijama i angažovanje glavnine oružanih snaga* usmjeravani su tako da se što dosljednije i brže ostvari politička strategija Partije — da se razbije uticaj i slome snage okupatora i kvislinga, te da se ustanak proširi na sve krajeve Jugoslavije. Težište dejstava prilikom izvođenja pojedinih operacija uslovljavali su brojni faktori, koji često nisu bili samo vojne prirode. S obzirom na to da Narodnooslobodilačka vojska u svojoj pozadini nije raspolagala skladištima i fabrikama za proizvodnju hrane, oružja, municije i drugih materijalnih sredstava neophodnih za život i borbu, ona se u tome oslanjala na narod i na plijen od neprijatelja, pogotovu kad su bila u pitanju osnovna borbena sredstva. Zbog toga su za našu vojsku od prvenstvene važnosti bili ekonomsko stanje i političko raspoloženje naroda na teritorijama gdje su se izvodile operacije. Zbog toga se često na neko veće naseljeno mjesto napadalo samo zato da se zaplijene oružje, municija i druga materijalna dobra, iako to nije imalo neki poseban operativno-strategijski značaj. Ti i mnogi drugi specifični faktori znatno su uticali na našu strategiju i taktiku.

*Izbjegavanje krutih frontova, stalna ofanzivnost i izvođenje brzih manevara* bili su principi oružane borbe na svim nivoima opštosti, što je čitavom ratu dalo izrazito manevarski karakter. To je bio najbolji put da se, kombinovanjem frontalnog i partizanskog načina ratovanja, izbjegnu odsudne frontalne bitke u kojima bi došla do izražaja neprijateljeva nadmoćnost u ratnoj tehnici. Takav, kvalitativno nov način dejstava zahtijevao je neprekidnu ofanzivnost i izvođenje brzih i vještih manevara. Tih principa se naša NOV i POJ pridržavala u toku čitavog rata. U vezi sa tim Tito u članku povodom stvaranja Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, u novembru 1942. godine, pored ostalog, piše:

»Taktika ratovanja naše narodne vojske apsolutno mora biti kombinovana sa našom dosadašnjom partizanskom taktikom. To znači da se moramo čuvati krutih frontova i izbjegavati ih, da moramo izbjegavati da nam neprijatelj svojom taktikom nametne odbranu pomoću dugačkih i rasplnutih frontova, začepljavanje rupa itd. Naprotiv, u našoj narodnoj vojsci mora vladati isključivo ofanzivni duh, ne samo kad smo u ofanzivi, već i u defanzivi.«

U završnoj fazi rata, u bitno izmijenjenim ukupnim uslovima, više dolazi do izražaja frontalni oblik oružane borbe, ali se on i tada kombinuje sa aktivnim dejstvima brojnih partizanskih snaga, koje dejstvuju u zahvatu ili iza linije fronta, u pozadini neprijatelja.

*Iznenadenje* (u strategijskim razmjerama i u taktici izvođenja borbenih dejstava), bilo je jedan od osnovnih preduslova za postizanje uspjeha. Prije svega, okupator je bio iznenađen izbijanjem ustanka, masovnim učešćem naroda u njemu, početnim uspjesima ustaničkih snaga u oružanoj borbi, a pogotovu brzim prerastanjem ustanka u opštenarodni oslobodilački rat širom Jugoslavije, što je bila jedinstvena pojava u okupiranoj Evropi.

U taktici partizanskog ratovanja tako reći nisu ni preduzimane akcije, a da se nije računalo sa iznenađenjem. Pri tome su primjenjivani raznovrsni i često originalni, novi oblici borbenih dejstava. Tito je uvijek ukazivao na to da se u borbi ne treba pridržavati šablona, »pa ni partizanskih«.

U Titovom konceptu vođenja oružane borbe u NOR-u leže korišteni svih vrsta iznenađenja koje su postizale snage NOV i POJ, i to na strategijskom, operativnom i taktičkom nivou, što okupator i kvislinzi u toku čitavog NOR-a nisu mogli da izbjegnu, bez obzira na to što su često raspolagali relativno tačnim podacima o jačini i lokaciji naših snaga, ali ne i o namjerama i načinu izvođenja predstojećih dejstava.

*Rukovođenje ustankom i komandovanje oružanim snagama* organizovano je centralizovano, ali na najširoj osnovi. Još u jesen 1940. godine CK KPJ je imenovao ilegalnu Vojnu komisiju, na čijem čelu je bio drug Tito, koja je poslije aprilske kapitulacije vojske i vlade znatno proširena i preimenovana u Glavni štab narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije, da bi se na Savjetovanju u Stolicama, 26. septembra 1941. godine, stvorio Vrhovni štab, kojim je obezbjeđivano jedinstveno rukovođenje oružanom borbom i komandovanje oružanim snagama. Uporedo s tim, stvaraju se nacionalni i pokrajinski glavni štabovi, a i teritorijalni, regionalni i lokalni štabovi i komande. Oni su predstavljali izraz borbe za nacionalno oslo-

bođenje i obezbjeđivali živu vezu vojske sa narodom u svim krajevima Jugoslavije.

Tito je uvijek ne samo dozvoljavao, već i zahtijevao punu inicijativu potčinjenih prilikom izvršavanja borbenih zadataka. Ta inicijativa se zasnivala na jedinstvu misli i akcije, na sposobnosti komandi i štabova da samostalno cijene situaciju i biraju najpogodniji način za izvršavanje borbenih zadataka, u skladu sa konkretnom situacijom i u duhu opšteg zadatka ili direktive, ali i na spremnosti starješina da na sebe preuzmu odgovornost i rizik za ishod preduzetih akcija. Tako je drug Tito uvijek činio i na to upućivao starješine nove, revolucionarne vojske. Evo šta je on o tome, u januaru 1943. pisao:

»Ne smije se ni jednog trenutka desiti da jedinice ostanu bez komandnog uticaja svojih starješina. Ako se ovo dogodi, onda raditi u duhu dobivenog zadatka, saobrazno vladajućoj situaciji, razvijajući maksimum korisne inicijative i aktivnosti u radu uopšte...«

Dosljedno sprovodeći liniju Partije i principe vojne strategije u oružanoj borbi, drug Tito stvara i oružanu silu. U početku su to bile manje formacije (vodovi, čete), da bi se ubrzo, u određenim regionima, formirali jaki partizanski odredi, koji su poslužili kao okosnica za okupljanje naroda u opštenarodni oslobodilački rat protiv okupatora i domaćih izdajnika. Odredi su služili i kao baza za okupljanje snaga i formiranje regularnih jedinica. Uporedo sa razvojem Narodnooslobodilačke vojske, partizanski odredi će se zadržati kao formacija sve do kraja rata. Govoreći o karakteru i zadacima tih prvih oružanih formacija ustaničkih snaga, Tito u avgustu 1941. godine piše:

»Partizanski odredi zovu se narodnooslobodilački i zbog toga što to nisu borbene formacije bilo koje političke partije ili grupe — u konkretnom slučaju ni Komunističke partije, bez obzira na to što se komunisti bore u prvim redovima — već su to borbeni odredi naroda Jugoslavije u kojima treba da se bore svi rodoljubi sposobni za oružanu borbu protiv okupatora, bez obzira na političko opredjeljenje...«

Razvojem ustanka i povećavanjem broja i snage partizanskih odreda, u vrijeme kada je bilo nužno preduzimati operacije širih razmjera i izvoditi manevre i van teritorija pojedinih odreda, Tito stvara nove — udarne, pokretne i manevarske formacije, osposobljene za izvršavanje upravo takvih zadataka. Tako, 21. decembra 1941. formira Prvu proletersku brigadu, 1. marta 1942. Drugu proletersku brigadu, i tako redom, da bi u jesen 1942. formirao divizije i korpuse.

U referatu na II zasjedanju AVNOJ-a, 29. novembra 1943, govoreći o stvaranju i razvoju NOV i POJ, drug Tito, pored ostalog, navodi:

»Mogu smjelo tvrditi da je stvaranje narodne vojske, pod onakvim uvjetima pod kakvim se stvarala naša, jedinstven primjer u historiji. Iz golorukih partizanskih odreda, bez ikakvih tvornica oružja i municije, bez magazina i raznih vojnih rezervi namirnica, bez ičije pomoći bilo s koje strane, stvorena je armija od blizu četvrt miliona, ali ne u mirnom periodu, već u periodu najstrašnije i najkrvavije borbe koju su ikada narodi Jugoslavije vodili...«

Razvojem Narodnooslobodilačke vojske i formiranjem krupnih jedinica, postepeno su stvorene i jedinice rodova i službi. U procesu toga razvoja, sem kopnene vojske, osnovani su i ostali vidovi oružanih snaga — ratna mornarica i ratno vazduhoplovstvo. Tako su se postepeno, ali neprekidno i progresivno, razvijale oružane snage NOR-a i revolucije, da bi pred kraj rata izrasle u modernu, u ratnom vihoru očeličenu i moćnu, gotovo milionsku armiju.

U toku razvoja ustanka i formiranja jedinica NOV i POJ, stvarao se i razvijao i komandni kadar naše armije. Na čelo prvih partizanskih četa i odreda stali su najbolji sinovi naših naroda, pretežno komunisti i španski borci. U toku NOR-a i revolucije, iz toga kadra i iz boračkog sastava izrasli su vrsni komandanti, politički komesari i štabni oficiri, koji su znalački, smjelo i uspješno vodili jedinice kroz ratne okršaje. Evo šta drug Tito, avgusta 1943. godine, kaže o stvaranju komandnog kadra oružanih snaga NOR-a i revolucije:

»Komandni kadar naše narodne armije i partizanskih odreda stvarao se u procesu borbe sa okupatorima i domaćim izdajnicima. Radnici i seljaci, studenti i ostala poštena integilencija učili su se ratnoj vještini u svakodnevnim ljutim bojevima. Polako, ali sigurno, stvarao se komandni kadar naše junačke NOV i POJ.

Taj se komandni kadar stvarao i pomoću samih boraca. Borci su iz svoje sredine izdvajali i pomagali da na njihovo čelo dođu najspособniji u ratnoj vještini...«

Neprijatelj je preduzimao krajnje napore da likvidira NOP i njegovu oružanu silu. Još od početka ustanka ređale su se tzv. neprijateljeve ofanzive, u stvari njegove operacije, koje su imale karakter protivofanziva i kojima je uvijek bio isti cilj — uništenje glavnine oslobodilačke vojske i vrhovnog političkog i vojnog rukovodstva ustanka. U prvim takvim akcijama ciljevi neprijatelja bili su pretenzioniji — da se uništi glavnina naših oružanih snaga i uguši žarište ustanka, da bi se u posljednoj, sedmoj po redu, poznatoj pod

šifrom »Konjićev skok«, sveli na očajnički pokušaj da se, krajem maja 1944. godine, likvidiraju Vrhovni komandant i najuži dio Vrhovnog štaba NOVJ i vođstva revolucije. I ne samo da se nikada ti ciljevi nisu ostvarili, već su poslije svake veće akcije, koje je neprijatelj preduzimao, formirane nove brigade i divizije, osvajane su još veće slobodne teritorije i narodnooslobodilački rat se, poput nabujale rijeke, rasplamsavao širom zemlje, da bi se završio potpunim uspjehom — uništenjem i protjerivanjem okupatora i kvislinga i konačnim oslobođenjem čitave zemlje, što je i bio glavni i krajnji cilj političke i vojne strategije NOR-a.

Nastavljajući s produbljivanjem i primjenom marksističke ideje o naoružanom narodu, Tito je razvoju oružanih snaga u decenijama mira, u procesu izgradnje socijalističkog društva, posvećivao izuzetnu pažnju. On je postavio teorijske osnove i, praktično, kao kreator koncepcije opštenarodne odbrane i vrhovni komandant, radio na stvaranju modernih i jakih oružanih snaga socijalističke Jugoslavije, kao oružane sile radničke klase i svih naših naroda i narodnosti. Potrebu za adekvatnom vojnom organizacijom sagledavao je na osnovi marksističke analize realnih i stalnih opasnosti za slobodu i nezavisnost zemlje od spoljne agresije, s jedne strane, i potrebe za zaštitom njenog društveno-političkog sistema od snaga unutrašnjeg neprijatelja, s druge strane. Pri tome je stalno upozoravao na duboke protivurječnosti savremenog svijeta, složene i konfliktne međunarodne odnose, surovost vojno-političkih uslova u kojima živi naša zajednica, konfrontaciju blokova i sebične interese velikih sila, predočavajući da politika sa pozicija sile ugrožava slobodu i nezavisnost mnogih zemalja, da borba za tzv. strategijske prednosti i interesne sfere ozbiljno prijeti svjetskom miru. Jugoslavija je dio toga svijeta, a njen vojnostrategijski položaj je veoma osjetljiv, tim prije što je socijalistička, samoupravna, nezavisna i nesvrstana zemlja, koja se najaktivnije i dosljedno bori protiv blokovske politike i svih oblika prijetnji, pritisaka i raznih oblika diskriminacije među državama i narodima. Sem toga, i geostrategijski položaj naše zemlje veoma je osjetljiv, budući da se nalazi između blokova, na izuzetno važnom prostoru u Evropi, na Balkanu i u Sredozemlju, gdje se godinama sučeljavaju interesi supersila i gdje su ratna žarišta i drugi izvori opasnosti za svjetski mir permanentni.

To znači da su vojno-politički i strategijski položaj Jugoslavije u svijetu, njen unutrašnji razvoj i spoljna politika bili činioci koji su opredjeljivali aktuelnu i trajnu potrebu stvaranja čvrstog i koherentnog sistema opštenarodne odbrane, u kome oružane snage čine

njegovu okosnicu i udarnu snagu. U isto vrijeme, unutrašnji razvoj socijalističke samoupravne zajednice opredjeljivao je klasnu suštinu, narodni i socijalistički karakter i društvenu ulogu oružanih snaga u revolucionarnom procesu koji, kako je Tito upozoravao, nije bio »kretanje u pravoj liniji, već buran proces izgradnje novog samoupravnog socijalističkog društvenog sistema«. Jugoslovenska narodna armija se, kao jedna od komponenti OS, aktivno uključivala u sve naše revolucionarne tokove, stalno produbljujući organsku vezu s narodom, najneposrednije se uključujući u sve privredne, društvene, političke i druge procese razvoja, dijeleći s narodom napore, uspjehe i teškoće. Samo se u zajedničkim naporima u izgradnji zemlje, u jačanju sistema odbrane i zaštite društva i svih njegovih vrijednosti neposredno izražava klasna i opštenarodna suština revolucije i oružanih snaga u njoj, jer — kako je govorio Tito — »bez razumijevanja našeg puta u socijalističkoj izgradnji i s njom povezane odbrambene politike ne mogu se razumjeti ni naš savremeni društveni razvitak ni suština klasne borbe, ne mogu se shvatiti socijalistički karakter ni zadaci oružanih snaga u odbrani nezavisnosti, samoupravnog socijalističkog sistema i tekovina naše narodnooslobodilačke borbe i revolucije.«

Na takvim ideološko-političkim i klasnim osnovama Tito je gradio našu odbrambenu doktrinu i vojnu strategiju. Oružane snage su, dakle, izraz našeg društveno-političkog sistema, a njihova organizacija proizilazi iz društvenog bića socijalističke samoupravne Jugoslavije i potrebe da odgovore fizionomiji eventualnog rata, da budu tako osposobljene da se u svakom trenutku i u svakoj situaciji mogu uspješno suprotstaviti i pobijediti čak i agresora koji ima radikalne ciljeve. Zbog toga se JNA i TO razvijaju kao jedinstvene oružane snage, obučavaju i pripremaju za vođenje ONOR-a na osnovama jedinstvene doktrine i strategije, koje se zasnivaju na jedinstvenim klasnim, političkim i vojnim ciljevima. Obje komponente naših oružanih snaga imaju istu društveno-političku suštinu i izraz su socijalističkog bića naše samoupravne zajednice. Titova je snažna i trajna poruka da se JNA mora stalno razvijati kao moderna, dobro opremljena, potpuno obučena i savremeno naoružana, mobilno i borbeno efikasna vojna sila operativnog karaktera, a TO, kao oblik najmasovnijeg organizovanja i angažovanja naroda za odbranu i bezbjednost zemlje, osposobljavati za oružanu borbu i druge oblike otpora u svim ratnim uslovima i borbenim situacijama. Tako koncipirane oružane snage biće nesavladiva sila koja, uz oslonac na najširu podršku naroda, predstavlja realan faktor odvrćanja u miru, a

garanciju sigurne pobjede u eventualnom ratu. Takvu nepobjedivu armiju Tito je stvarao u NOR-u, takvu armiju je stvarao i u miru i ostavio je sadašnjim i budućim generacijama sa amanetom da je dalje razvijaju i učvršćuju.

Veličina Titovog revolucionarnog gesla o čovjeku kao tvorcu istorije najdosljednije tumačenje je našla u ulozi koju je on pridavao čovjeku i moralno-političkoj svijesti masa u ratu i oružanoj borbi posebno. Njegova misao da je »u našoj koncepciji, čovjek politički svjestan, moralno čvrst i borbeno osposobljen — osnovni i odlučujući činilac oružane borbe i otpora«, postala je osnov i trajno opredjeljenje naše ratne doktrine i strategije oružane borbe. Tito je čovjeku pristupao kao svestranoj psihofizičkoj i društvenoj ličnosti, uvažavajući društvene, političke, kulturne, vojne i druge uslove u kojima on djeluje i koji se, objektivno, odražavaju na njegovu svijest. U tom kontekstu izuzetnu pažnju je posvećivao obuci i vaspitanju, političkom izgrađivanju, stručnom osposobljavanju i stalnom školovanju starješina. Često je govorio da su vojno-politička obuka i pripreme za rat oružanih snaga i naroda, posebno omladine, koju je uvijek nosio u srcu i u koju je imao beskonačno povjerenje, među najznačajnijim zadacima. Po njemu, brz razvoj naoružanja, borbene tehnike i druge ratne opreme, te novine u načinu vođenja rata i oružane borbe zahtijevaju da se obuka i vaspitanje neprekidno usavršavaju, da se školski sistem stalno razvija i usklađuje s vojno-strategijskim i idejno-političkim potrebama i zahtijevima koje nameće brz društveni i tehnološki napredak. U procesu obučavanja i vaspitavanja vojnika, starješina i jedinica treba da se jačaju duh jugoslovenskog socijalističkog patriotizma, bratstvo i jedinstvo, svijest i motivisanost za odbranu i zaštitu socijalističke samoupravne zajednice i njene nesvrstane politike.

Vrhovni komandant naših oružanih snaga ispoljavao je izuzetnu brigu za školovanje, obrazovanje, standard i život vojnih starješina. Često je podsjećao na to da se od starješina danas traži više nego ikada u pogledu političke širine i stručnog znanja, sposobnosti za komandovanje jedinicama, moralno-političkih, psihofizičkih i drugih kvaliteta. Stručno osposobljavanje u vojnim školama, učenje uz rad i za rad i povezivanje teorije s praksom od izuzetnog su značaja u stvaranju kompletne ličnosti vojnog starješine. »Vojne škole« — pisao je Tito — »daju mladom starješini dosta znanja i davaće mu sve više uporedo sa usavršavanjem sistema našeg školstva. Međutim, nijedna škola na svijetu, pa ni naše vojne škole, ne može dati sva znanja koja su čovjeku potrebna za život, za neposredni rad, za rukovođenje.«

Modernizacija oružanih snaga SFRJ, naročito JNA, bila je stalna briga Vrhovnog komandanta. On modernizaciju nikada nije shvatao samo kao značajan i složen tehnički problem, već, <sup>prvenstveno</sup> prevashodno, kao dubok proces vojno-stručnog osposobljavanja svih komponenti oružanih snaga i modernizovanja cjelokupne široke odbrambene djelatnosti, pri čemu će do punog izražaja doći stvaralačka uloga čovjeka kao subjekta odbrane i podruštvljavanje samoupravnih funkcija društva. To podrazumijeva kreativan naučni i teorijski rad, savremenu organizaciju i visokoproduktivan rad komandi i štabova, svestranu ideološko-političku aktivnost, brigu za ljude, vrednovanje i pravilno uzdizanje kadrova, stalno podizanje stepena mobilizacijske i borbene gotovosti, te snabdijevanje jedinica odgovarajućom opremom i naoružanjem. U najkraćem, modernizacija oružanih snaga, po Titovom shvatanju, svojevrsna je sinteza ljudskog i materijalno-tehničkog faktora u savremenoj organizaciji rada u realnim uslovima ekonomskih mogućnosti našeg društva.

U materijalnom obezbjeđenju oružanih snaga Tito je, kao i kod drugih djelatnosti, uvijek isticao princip oslonca na sopstvene snage. Time je podstican i razvoj cjelokupne naše industrije, a posebno vojne — u smislu da se osposobi i osamostali u proizvodnji oružja i vojne opreme za naše oružane snage i tako omogućiti da možemo samostalno voditi oružanu borbu i rat protiv svakog agresora. Razvili smo u toj mjeri sopstvenu tehnologiju, kapacitete i kadrove da ne zavisimo ni od koga u proizvodnji osnovnog naoružanja i opreme, a u mogućnosti smo da pružimo pomoć i našim prijateljima, prvenstveno nesvrstanim zemljama kojima je ta pomoć najneophodnija i koje su izložene ratnim pritiscima, prijetnjama i otvorenim agresivnim aktima.

Osnovne ideje i principe komandovanja, čija je vrijednost potvrđena u surovoj praksi rata, Vrhovni komandant je razrađivao i unapređivao u mirnodopskom razvoju oružanih snaga, čime nam je, kao trajnu vrijednost, ostavio bogato teorijsko nasljeđe i stvaralaštvo u praksi. Ono što ovom prilikom treba posebno istaći i što je, može se reći, credo Titovog opredjeljenja kao vojskovođe i stratega, jeste povjerenje u ljude koje je uvijek ispoljavao u odnosima sa neposrednim saradnicima i potčinjenim komandantima. Njegova je poruka da vojni starješina i komandant mora da uvažava i cijeni ličnost i mišljenje svojih saradnika i potčinjenih, da je rad na donošenju odluke kolektivni čin, a preduzimljivost i slobodna kreativna misao saradnika i potčinjenih zaloga svakog uspjeha. Odluka čije je pripremanje plod timskog rada obezbjeđuje komandantu da je upor-

no, smjelo i hrabro sprovede, pri čemu će imati puno razumijevanje i čvrstu podršku svih saradnika. Takav, kolektivan rad u pripremanju odluka i rješenja jača jednostarješinstvo i odgovornost komandanta i podiže njegov autoritet. Zbog toga se maršal Tito uporno zalagao za to da starješina naše armije bude cjelovita politička i vojna ličnost, čovjek visokih moralno-političkih kvaliteta, hrabar, odlučan, principijelan i human, starješina izrazitih stručnih i radnih kvaliteta, aktivan borac protiv samozadovoljstva, inercije i shematizma, pretpostavljeni u koga će saradnici, potčinjene starješine i jedinice imati puno povjerenje, koga će cijeniti i voljeti.

Briga o moralno-političkom jedinstvu, moralnoj snazi naše odbrane i svijesti pripadnika oružanih snaga, njihovoj ulozi u odbrani zemlje, za Tita je, kao izraz dosljedne politike SKJ, bilo centralno pitanje od početka NOR-a do danas. U tome je ostao dosljedan i to nam je ostavio kao trajnu poruku i dragocjeno iskustvo. Za njega je moralno-političko jedinstvo široko shvaćen izraz klasne borbe i društvenih interesa radnih slojeva svih naših naroda i narodnosti. Ono nije stanje zauvijek dato, već revolucionarni proces u kome se progresivne snage stalno bore za ono što je bolje, što društveni razvoj vuče naprijed, što razgara revoluciju, oslobađa kreativne snage čovjeka i ističe njegove vrijednosti. To, ujedno, znači i stalnu i odlučnu borbu protiv svih oblika neprijateljskog djelovanja i svih negativnih pojava koje koče razvoj društva, a time i njegove oružane sile. Od Tita se moramo učiti hrabrosti, odlučnosti i nepopustljivosti, ali i humanosti u borbi da se spasi i na socijalističke pozicije privuče svaki čovjek. U isto vrijeme, on je ostao dosljedan u borbi protiv svake nebudnosti, sijanja vještačkih dilema, unošenja pojava liberalizma, zamagljivanja problema, poručujući: »Nikom ne smijemo dozvoliti da, pod bilo kakvim izgovorom, slabi snagu naše odbrane i bezbijednosti zemlje«. To je jedan od zavjeta koje nam je Tito ostavio.

Kao crvena nit, kao poruka koja se provlači kroz Titovu teorijsku misao i svestrano stvaralaštvo — njegovo je insistiranje na korištenju istorijskih iskustava. Na iskustva svih naših naroda i narodnosti Tito je gledao kao na trajne vrijednosti i svijetlu tradiciju stečene u vjekovnoj borbi za slobodu, nezavisnost i samosvjesnost. To su utoliko veće vrijednosti što je vjekovna borba za opstanak, za očuvanje svog nacionalnog bića, za pravo na slobodu i nezavisnost — karakteristična za sve naše narode. Zato Tito i poručuje da u slavnoj prošlosti tražimo, nalazimo i ističemo one istorijske pokrete, događaje i ličnosti koji su nas spajali, koji doprinose našem zajedništvu, koji jačaju naše bratstvo i jedinstvo.

Naš NOR za Tita je logičan nastavak te vjekovne borbe, s tim što je on oplemenjen jedinstvenom borbom za socijalne i nacionalne interese i ciljeve koje je, kao svoju političku platformu, istakla KPJ sa Titom na čelu. Zato je NOR stvorio nove vrijednosti i učvrstio osnove bratstva i jedinstva, nove kvalitete zajedništva svih naroda i narodnosti zbratimljenih u socijalističku samoupravnu Jugoslaviju.

Maršal Tito je ukazivao na trajne vrijednosti iskustava NOR-a i u domenu vojne strategije i taktike. U jednoj prilici je rekao: »Ta naša strategija i taktika bile su zasnovane na karakteru našeg rata i odlučujućoj ulozi čovjeka, koje su se u praksi pokazale superior-nijim od neprijateljevih. Samo tako smo mogli postići uspjeh na bojnem polju. Ta iskustva iz borbenih dejstava moramo i dalje izučavati, ugrađivati ih u našu vojnu doktrinu, u obuku, polazeći od savremenih uslova i fizionomije eventualnog rata, realnih moguć-nosti potencijalnog agresora, savremenog naoružanja itd.«

Titovo djelo u stvaranju i razvoju naših oružanih snaga i njegov doprinos u kreiranju naše osobene strategije — od istorijskog su značaja sa stanovišta vojnoteorijske misli i prakse. Ono nije samo konkretizacija u datim istorijskim okolnostima, već i dalja razrada marksističkih postavki o izvođenju revolucije i odbrambenom orga-nizovanju socijalističkog društva. Ono znači epohalan doprinos riz-nici oslobodilačke borbe radničke klase i porobljenih naroda za ostvarenje socijalističke revolucije, slobode i mira. Titovo vojno djelo će ostati trajna inspiracija novim generacijama, a Titov životni put primjer kako se bori za istorijske interese svoje klase i domo-vine. Za nas, pripadnike oružanih snaga i JNA posebno, njegovo djelo kao vojskovođe, stratega i vojnog mislioca zavjet je da nepo-kolebljivo branimo slobodu i nezavisnost zemlje.

Mi smo u ovom času tužni, ali istovremeno gordi, jer smo naoružani najjačim i nepobjedivim oružjem — velikim djelom, koje je za sobom ostavio Josip Broz Tito, i to u svim domenima našeg društve-nog stvaralaštva. Mi ćemo htjeti i umjeti da dalje sprovodimo ono što je on trasirao kao dalekosežni pravac razvoja našeg društva, a u sklopu toga i daljeg razvoja oružanih snaga i naše originalne kon-cepције ONO, koja je <sup>doprinos</sup> ~~prevashodno~~ njegovo djelo.